

SLOVENSKÉ SAVOIE MARCHETTI SM-84 BIS V DOKUMENTOCH (1943–1944)

1. ČASŤ

PETER ŠUMICHRAST

ŠUMICHRAST, P.: Procurement and shipping of Italian bombardment planes Savoia Marchetti SM-84 a SM-84bis for Slovak Air forces (1943 – 1944).

Vojenská história, 4, 12, 2008, pp. 94–122, Bratislava.

Paper describes historical facts on the modernization of morally outdated Aviation fleets of the Slovak Air Forces by procurement of modern aviation technique in Italy. The work follows the historical events on the background of the commands intention and its practical realization to equip a bombardment fleet with a three-engine bombardier such as Savoia Marchetti SM-84 a SM-84bis. The material bears also the information stemming from the track record of the pilots flights that were flying over to Slovakia in the Eve of outbreak of the Slovak National Uprising. The content of the study essentially contributes to the knowledge of historical facts linked with shipment of the planes to Slovakia in the years of WWII.

Military History. Slovakia. World War Two. Italian bombardment planes supplied to Slovak Air Forces. Years 1943 – 1944.

Problém prezbrojenia a prestrojenia slovenskej armády na výzbroj a výstroj zodpovedajúcu podmienkam a potrebám modernej vojny rezonovala vo velení slovenskej armády bezmála od prvých dní jej dramatického vzniku.

Morálna zastaranosť výzbroje a výstroja jednotlivca, ako aj výzbroje a výstroja vojenských jednotiek, sa netýkala len pozemného vojska slovenskej brannej moci, ale aj jej vojenského letectva, t. j. vzdušnej zbrane. Tak ako to bolo v prípade pozemného vojska aj slovenské letectvo bolo vyzbrojené zbraňami, v jeho prípade lietadlami, ktoré pochádzali výhradne z leteckých tovární bývalej Československej republiky. Prevažná väčšina týchto lietadiel však už dosiahla hranicu morálnej životnosti a nebola konkurencieschopná lietadlám modernej technickej konštrukcie potenciálneho protivníka.¹

1 Autor problematiku modernizácie leteckého parku vzdušných zbraní rozpracoval aj v týchto odborných prácach: ŠUMICHRAST, P.: Slovenské Savoie Marchetti SM-84 Bis. In: *Vojenská história*, roč. 3, čís. 4, s. 119-126; ŠUMICHRAST, P. – KLABNÍK, V.: *Slovenské letectvo 1939-1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet – Press, 2000; ŠUMICHRAST, P. – HOCHMUTH, V. – ANĎAL, J.: *Messerschmitt Bf 109 G-6 slovenských Vzdušných zbraní 1944*. Poprad : HT model, 2001; ŠUMICHRAST, P. – HOCHMUTH, V. – ANĎAL, J.: *Messerschmitt Bf 109 F, G-2 a G-4 slovenských pilotov 1942 – 1943*. Poprad : HT model, 2002; ŠUMICHRAST, P. – ANĎAL, J.: *AVIA B-34, B-534 a Bk-534 slovenských pilotov 1939-1944*. Poprad : HT model, 2003; ŠUMICHRAST, P. – ANĎAL, J.: *Messerschmitt Bf 109 B, D a E slovenských pilotov 1942-1944*. Poprad : HT model, 2003; ŠUMICHRAST, P.: *Bojové nasadenie slovenského letectva na východnom fronte 1941-1943*.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že najcennejší a najmodernejší letecký materiál čs. vojenského letectva sa po rozpade Československa nachádzal na území Čiech a Moravy, t. j. na území novovzniknutého Protektorátu Čechy a Morava.²

Na základe analýzy dochovaných dobových dokumentov pochádzajúcich z činnosti slovenskej armády možno konštatovať, že otázky prezbroyenia slovenskej armády na modernú výzbroj a výstroj ako v teoretickej, tak v praktickej rovine, riešili okrem príslušných funkcionárov MNO SR aj významní predstavitelia veliteľského zboru slovenskej armády.

Tak napríklad plk. gšt. Augustín Malár, vtedajší veliteľ prešovskej 3. divízie, vo svojom písomnom návrhu na výmenu výzbroja a výstroja čl. pôvodu za výzbroj a výstroj zavedenú v nemeckej armáde zo 6. novembra 1939, v časti zaoberajúcej sa letectvom navrhoval toto: „*Lietadlá nevymieňovať (nevymieňať – pozn. P. Š.). Naše stroje ponechať až do dolietania a dopĺňovať ich nemeckým materiálom. Pozorovacie stroje ponechať ako cvičné a školné a doplniť ich nemeckým materiálom, ktorý je dobrý. Lahké bombardovacie stroje doplniť nemeckým materiálom. Stíhacie lietadlá ponechať až do dolietania a dopĺňovať ich alebo i naďalej materiálom čl. pôvodu, ktorého je dostatok, alebo najmodernejším materiálom nemeckým*“. V písomnom návrhu na záver zdôrazňoval: „...*Navrhujem, aby sa v zmysle môjho návrhu, prispôbeného daným okolnostiam a vzájomným požiadavkám ako z nemeckej (,) tak aj zo slovenskej strany, previedlo prezbroyenie slovenskej armády na výzbroj a výstroj, zavedenú v armáde nemeckej.*“³

V súvislosti so snahami velenia slovenského letectva prezbroyiť poľné letky na modernú leteckú techniku, predovšetkým nemeckú, treba konštatovať, že v prvých troch rokoch existencie slovenskej armády sa im tento ambiciózny cieľ nepodarilo dosiahnuť, resp. sa k nemu ani priblížiť, a to napriek nemeckým príslubom. Realizáciu ich zámerov výraznejšie neposunulo vpred ani úspešné bojové nasadenie slovenského letectva v tzv. poľnom ťažení proti ZSSR v roku 1941, ktoré jednoznačne preukázalo vysokú bojovú morálku lietajúceho personálu, ale aj celkovú morálnu zastaranosť existujúceho leteckého parku.⁴ Z dôvodu odstránenia tohto značného handicapu slovenského letectva podnikali príslušné orgány MNO SR a VVZ kroky na urýchlenie modernizáciu jeho leteckého parku.

Jednou z čiastkových úloh prezbroyenia morálne zastaraného slovenského vojenského letectva modernou leteckou technikou bola i výstavba bombardovacieho letectva, ktorého stav bol katastrofálny. Jedným z takýchto neúspešných pokusov v oblasti modernizácie leteckého parku bombardovacieho letectva bol i pokus generála II. triedy Antona Pulanicha, veliteľa Vzdušného úradu a Veliteľstva vzdušných zbraní (ďalej VÚ a VVZ – pozn.

Doktorandská dizertačná práca v HÚ SAV Bratislava. Bratislava – 2003; HLADÍK, L. – ŠUMICHRASŤ, P. – ANĎAL, J.: *Messerschmitt Bf 109 G-6*. Poprad : HT model, 2004; ŠUMICHRASŤ, P. – ANĎAL, J.: *Letov Š-328 slovenských pilotov 1939-1944*. Poprad : HT model, 2005.

2 Mjr. let. J. Ambruš, prvý veliteľ slovenského letectva, neskorší príslušník čs. zahraničného vojska, vo svojom spise pod názvom „*Požiadavky Slovenska na letecký materiál*“ z 12. apríla 1939 v tejto veci uvádzal: „...*Najcennejší letecký materiál bol u jednotných plukov, t. j. u 5. a 6. leteckého pluku – bombardovacieho /: Praha, Brno:/*.“ Podrobnejšie pozri: VHA Bratislava, f. HVV, spisy dôverné 1939, šk. 3.

3 VHA Bratislava, f. HVV, spisy dôverné 1939, č. 211.605/dôv.4.odd.1939, šk. 76.

Jeho dôvody na postupné a čo najmenšie zamieňanie výzbroje a výstroja čl. pôvodu boli racionálne a aj v dnešnej modernej dobe, keď ozbrojené sily zápasia s nedostatkom finančných zdrojov na svoju modernizáciu, celkom pochopiteľné a zrozumiteľné. O tom, že písomný návrh, resp. iniciatíva plk. gšt. A. Malára nezostala osamotená, „*vypovedajú*“ aj iné dochované dobové dokumenty.

4 Podrobnejšie pozri napr. ŠUMICHRASŤ, P.: *Správa pplk. let. J. Ďuranu o služobnej ceste do Berlína a Grove (máj 1942)*. In: *Vojenská história*, roč. 10, č. 1, s. 88-107; taktiež ŠUMICHRASŤ, P.: *Messerschmitt Bf 109 E slovenských vzdušných zbraní (1942-1944)*. In: *Vojenská história*, roč. 11, č. 2, s. 48-69; ŠUMICHRASŤ, P.: *Slovenské letectvo na východní frontě*. Cheb : Svět křidel, (ČR), 2004.

P. Š.), ktorý listom z 3. januára 1941 požiadal Reichsluftfahrtministerium (ďalej RLM – pozn. P. Š.) prostredníctvom Deutsche Luftwaffenmission in der Slowakei, „... aby láskavo povolilo nákup 4 kusov lietadiel Ju-87 B-k v najnovšom a úplnom bojovom vybavení a prevedení a 3 kusy lietadiel A-304 (Aero) taktiež v úplnom bojovom vybavení, ako i príslušný počet záložných súčiastok a motorov pre tieto lietadlá.“⁵

Napriek úsiliu, ktoré vynaložila slovenská strana, sa však plánovaný nákup požadovaných lietadiel nerealizoval. I z tohto dôvodu malo slovenské letectvo vo svojej výzbroji do konca roka 1942 len jediné bombardovacie lietadlo modernej konštrukcie zodpovedajúcej svojimi výkonmi, ako aj vyhotovením danej historickej doby. V tomto prípade išlo o dvojmotorový samonosný strednoplošník B-71 pochádzajúci z výzbroje bývalého čs. vojenského letectva. Avšak aj jeho praktickú využiteľnosť v rámci slovenského letectva nepriaznivo ovplyvňovali opakujúce sa problémy s radovými motormi Avia 12 Ydrs.⁶

Zámerom velenia VVZ, ako aj poradcov z DLM, bolo vyzbrojiť slovenské bombardovacie letky modernými nemeckými lietadlami, predovšetkým strojmi typu Junkers Ju 87 STUKA a Heinkel He 111. Na základe obsahu listu nemeckého vyslanca v Bratislave Hansa E. Ludina zo dňa 22. septembra 1943, ktorý bol adresovaný ministrovi národnej obrany SR generálovi Čatlošovi, je zrejmé, že slovenská strana mala s nemeckými partnermi zmluvne viazané dodávky 15 kusov He 111 a 15 kusov Ju 87.

Realizácia zmluvných dodávok týchto nemeckých lietadiel však viazla. Prvé dva stroje typu Heinkel He-111 vo verzii H-10 (výr. č. 5468: trupové označenie S-82; výr. č. 5313: trupové označenie S-81) slovenská strana dostala v januári 1943. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že bojová hodnota oboch dodaných strojov bola prakticky nulová z dôvodu, že nemecká strana ich slovenskej vojenskej správe dodala bez palubných zbraní a bombových zameriavačov. Okrem toho dodané stroje oproti štandardu typu H-10 dosahovali nižšie výkony, pretože do nich nainštalovali letecké pohonné motory JUMO 211 A, ktoré poháňali staršie verzie Heinkelov He-111.

Velenie VVZ vzhľadom na neústretný a nekorektný prístup Nemecka pri realizácii dodávok lietadiel slovenskej vojenskej správe s veľkou radosťou privítalo ponuku vlády Talianskeho kráľovstva vo veci odpredaja lietadiel typu PA 65, SM-84 a Nardi 315, ako aj rozhodnutie MNO SR o uvoľnení prostriedkov zo slovensko-talianskeho clearingu na vybudovanie slovenského letectva.⁷

Zároveň velenie letectva, po náležitej analýze technicko-taktických dát ponúkaných typov lietadiel, vychádzajúc z najnutnejších (životných) potrieb slovenského letectva, odporúčalo zakúpiť jednu kompletnú letku trojmotorových bombardovacích lietadiel Savoia Marchetti SM-84 s potrebným materiálom (autá, špeciálne letecké vozíky, nástroje, špeciálne náradie, špeciálnu výzbroj a výstroj...). Jednoznačný zámer zakúpiť tento typ lietadla bol v písomnom stanovis-

5 ŠUMICHRAST, P.: Slovenské Savoie Marchetti SM-84 Bis. In: *Vojenská história*, roč. 3, č. 4, s. 119.

6 ŠOREL, V.: *Encyklopedie českého a slovenského letectví*. CP Books, 2005, s. 56.

Na jedinom bombardovacom lietadle typu B-71.19 zbehla dňa 18. apríla 1943 päťčlenná skupina príslušníkov slovenských vzdušných zbraní z letiska Trenčianske Biskupice do Turecka. Ich úmyslom bolo zapojenie sa do čs. zahraničného odboja – pozri napr. RAJNINEC, J.: *Typológia slovenského letectva 1939 – 1944*. Trenčín 1977, f. VHÚ Bratislava, s. 18; taktiež ŠOREL, V.: *Encyklopedie českého a slovenského letectví*. CP Books, 2005, s. 56.

Medzi bombardéry modernej technickej konštrukcie, ktoré mali vo výzbroji slovenské vzdušné zbrane, nie je možné započítať morálne zastaraný dvojmotorový francúzsky bombardér Marcel Bloch MB-200 pochádzajúci z výzbroje bývalej čs. brannej moci, ktorý mal taktiež problémy s motormi.

7 VHA Bratislava, MNO SR 1939-1945, spisy dôverné 1943, č.j. 254253/Dôv.1943, sign. 27 6/2-13, taktiež KAŠ-ŠÁK, P.: *Slovenské He 111*. In: *Letectví + Kosmonautika*, roč. LXX, čís. 2, s. 24-26.

ku náčelníka štábu VVZ z 28. apríla 1943 podporený argumentom, že *v prípade potreby boli by po prevedení malých adaptácií vhodné i pre civilnú leteckú dopravu*. Aj tento argument určite zavážil a MNO SR, ako aj Najvyššia rada obrany štátu (ďalej NROŠ) schválila nákup lietadiel Savoia Marchetti SM-84.⁸

VVZ, po kladnom rozhodnutí MNO SR, ako aj NROŠ, vyžiadalo si od Ministerstva talianskeho kráľovského letectva (ďalej len MTKL) jedno lietadlo SM-84 Bis za účelom jeho predbežného predstavenia na území Slovenskej republiky. Žiadosť slovenskej strany sa stretla u predstaviteľov MTKL s kladnou odozvou, a to vzhľadom na ich zámer zakúpiť predmetný typ lietadla a zaradiť ho do výzbroje slovenského letectva.

Už 14. júla 1943 prelietla talianska posádka na území Slovenska jeden bombardér typu SM-84 Bis, výr. čís. 22.660. Následne bola na VVZ v Trenčíne dňa 19. júla 1943, podľa iných prameňov 14. – 16. júla 1943, vypracovaná objednávka na dodávku dvadsiatich kusov týchto bombardovacích lietadiel s príslušným pomocným materiálom a náhradnými súčiastkami, a to aj napriek skutočnosti, že lietadlo SM-84 Bis nebolo *po konštrukčnej stránke špičkové, ale jeho výkony zodpovedajú výkonom väčšiny lietadiel tohto typu používané v Európe*.⁹ Lietadlo pilotované npor. A. Anzansom bolo dňa 19. júla 1943 v Bratislave predstavené gen. F. Čatlošovi, ministromi národnej obrany.

Vláda Talianskeho kráľovstva poverila realizáciou objednávky Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche na účet Societa Anonima Savoia Marchetti. Obchodné rokovania vo veci realizácie objednávky trojmotorových bombardérov SM-84 Bis v mene dodávateľa viedol pán Gr. Uff. Alessandro Rossini 2 Delegato del Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche per la S. A. Savoia Marchetti – Roma.¹⁰

Celková hodnota slovenskej objednávky bola vyčíslená sumou 80 miliónov lír. Z tejto finančnej čiastky bolo určených 60 miliónov na samotný nákup dvadsiatich lietadiel SM-84 Bis a 20 miliónov na úhradu pomocného materiálu a náhradných súčiastok. Takto vyšpecifikovanú, resp. vyčíslenú objednávku prevzal od predstaviteľov slovenskej strany osobne 19. júla 1943 Gr. Uff. Alessandro Rossini. Podľa verbálnej nóty Talianskeho kráľovského vyslanectva v Slovenskej republike, ktorá bola určená Ministerstvu zahraničných vecí Slovenskej republiky, mala byť objednávka talianskych bombardovacích lietadiel realizovaná za predpokladu, že vláda Slovenskej republiky zabezpečí pre Talianske kráľovstvo najmenej 6 000 ton minerálnych olejov v cene 20 miliónov lír nad kontingent minerálnych olejov uvedených v platnej slovensko-talianskej obchodnej Dohode.

Funkcionárom MNO SR bol obsah verbálnej nóty talianskeho vyslanectva známy

-
- 8 ŠUMICHRASŤ, P.: Slovenské Savoie Marchetti SM-84 Bis. In: *Vojenská história*, roč. 2, č. 4, s. 120. Stručná charakteristika lietadla SM-84 Bis: Savoia Marchetti SM-84 Bis bola modernizovanou verziou trojmotorového bombardéra SM-84, ktorého projekt vznikol v roku 1938. Bombardér bol zmiešanaj konštrukcie. Kostra trupu bola zvarená z ocelových rúrok a doplnená tvarovou karosériou. Trup bol plátnom a duralovými plátnmi. Kridla lietadla boli vyhotovené z dreva. Podvozok sa zatáhal do motorových gondol. Za pilotnú kabinou bola umiestnená strelecká veža vyzbrojená gulometom Breda Safat kalibru 12.7 mm Ďalší gulomet bol vo výbežku pod trupom lietadla. Štyri gulomety boli inštalované v trupových okienkach. Do bombovnice bolo možné umiestniť až 2000 kg bômb. Lietadlo poháňala trojica leteckých motorov Piaggio P. XI Bis. Bombardéry SM-84 Bis vyrábala firma Societa Italiana Aeroplani Idrovolanti Savoia Marchetti v Sesto Calende – bližšie pozri NĚMĚČEK, V.: *Lietadla 1939 – 1945*. Kridla vlasti, roč. 1964, č. 22.
- 9 VHA Bratislava, f. VO-4, č. 267.921/dôv.likv.1947 – vyjadrenie škpt. Jozefa Rehuša, príslušníka leteckej hliadky SNB Bratislava – Vajnory, z 19. 7. 1947.
- 10 VHA Bratislava, f. MNO SR 1939 – 1945, spisy dôverné 1943, vl. čís. 271548. Na rokovaníach o nákupe talianskych bombardovacích lietadiel 19. júla 1943, ktoré sa uskutočnili u ministra národnej obrany SR gen. Ferdinanda Čatloša, sa okrem iných za VVZ zúčastnil i mjr. let. Július Trnka – pozri VHA Trnava, f. VVZ, Rozkaz VVZ čís. 23 z 29. júla 1943, článok 87.

z osobného rokovania mimoriadneho vyslanca Talianskeho kráľovstva v Bratislave Dr. Paola Cortesa s ministrom národnej obrany SR generálom I. triedy Ferdinandom Čatlošom.

Osobné rokovania prebehli v priestoroch Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky za prítomnosti ministra hospodárstva Gejzu Medrického a guvernéra Slovenskej národnej banky a predsedu Najvyššieho úradu pre zásobovanie Imricha Karvaša. Pri tomto osobnom rokovaní zástupcovia slovenskej strany sľúbili vyslancovi Talianskeho kráľovstva realizovať požiadavku tlmočenú vo verbálnej note.

O jednoznačnom záujme predstaviteľov slovenskej strany, čo najrýchlejšie vybaviť verbálnu nótu talianskeho vyslanectva, svedčí i záverečná veta v písomnom stanovisku MNO SR k prípisu MZV SR čís. 63.100/43-IV. z 19. augusta 1943: „...MNO *podotýka, že potreba spomenutých lietadiel* (rozumej SM-84 Bis – pozn. P. Š.) *je prvoradá a naliehavá pre ktorú je už pripravený slovenský personál (asi 30 osôb na cestu do Talianska) k prevzatíu týchto lietadiel.*“

V auguste 1943 boli na základe potvrdenej objednávky slovenskému letectvu dodané tri bombardovacie lietadlá Savoia Marchetti SM-84 Bis. Za slovenskú vojenskú správu ich komisionálne prevzatie realizovala komisia VVZ na letisku v Trenčianskych Biskupiciach, a to 25. augusta a 31. augusta 1943.

Prvé komisionálne lety vykonali 25. augusta 1943. Na základe nariadenia VVZ čís. 43.991/Dôv. tech.1943 komisionálne prevzali prvé dve bombardovacie lietadlá SM-84 Bis, výr. č. 24.661 a výr. č. 22. 774. Na týchto lietadlách vykonali tri slovenské posádky šesť prijímacích a zalietavacích letov.¹¹

Na základe nariadenia VVZ čís. 44.090/Dôv.tech.1943 bolo 31. augusta 1943 realizované druhé komisionálne prevzatie talianskych bombardérov. V rámci neho boli vykonané dva prijímacie a zalietavacie lety lietadla SM-84 Bis, výr. č. 24. 661.¹² Prvý let vykonala talianska posádka npor. Antónia Anzana. Posádku okrem jej veliteľa npor. Antónia Anzana tvorili palubný mechanik a rádiotelegrafista. Na lete sa ako komisia za preberajúcu stranu zúčastnili npor. let. Ján Hergott npor. spoj. Pavol Ondrejovič, zvk. Rudolf Žiliak a civilný zamestnanec Smutný. Druhý let vykonala slovenská posádka v zložení: pplk. let. Karol Sojček, stot. let. Jozef Rehuš, npor. let. Ján Hergott, zvk. Ján Maďarka a civilný zamestnanec Vančo. Za taliansku stranu sa letu zúčastnili npor. Antonio Anzano a neznámy taliansky palubný mechanik.

V súlade s nariadením ministra národnej obrany SR a na základe nariadenia VVZ čís. 43.765/Dôv. let. 1943 odišla 4. septembra 1943 komisia VVZ, ktorú viedol pplk. gšt. Alojz Ballay na služobnú cestu do Talianskeho kráľovstva. Úlohou komisie boli služobné rokovania s predstaviteľmi MTKL, ako aj s predstaviteľmi Societa Anonima Savoia Marchetti a následne fyzicky prevziať lietadlá. Komisiu okrem príslušníkov VVZ a leteckého pluku tvorili i príslušníci leteckého parku: mjr. let. Pavol Dargov, por. let. zbroj. Vojtech Blaško, ako aj civilní zamestnanci Vančo a Smutný. Ich služobná cesta trvala 12 dní a na Slovensko sa jej členovia vrátili 16. až 17. septembra 1943. Súčasne s odchodom komisie VVZ do Ta-

11 Časť personálu troch talianskych posádok, ktoré preleteli bombardéry SM-84 Bis z Talianska na letisko Trenčianske Biskupice, bola 26. augusta 1943 prepravená lietadlom Caudron Cu-445, výr. č. 865, na letisko vo Vajnoroch. Z neho sa taliansky personál letecky presunul do vlasti.

12 VHA Bratislava, f. Letecký pluk. Denný rozkaz leteckého pluku čís. 158 z 23. septembra 1943, článok 6. Podľa hlásenia škpt. J. Rehuša išlo o lietadlo SM 84 Bis, výr. č. 22. 775 a nie o SM 84 Bis, výr. č. 22.661. Podľa názoru autora sú údaje poskytnuté škpt. J. Rehušom správne, nepresnosti sa dopustil pisár na veliteľstve leteckého pluku. Nebol racionálny dôvod jednu z trojice „Savor“ prebrať 2-krát (výr. č. 24.661) a druhú (výr. č. 22.775) ani raz...

lianskeho kráľovstva realizovala slovenská strana všetky opatrenia smerujúce k úhrade finančných záväzkov talianskemu dodávateľovi.

Ich talianska misia však nebola korunovaná úspechom. Uskutočneniu fyzického prevzatia zostávajúcich sedemnástich bombardovacích lietadiel Savoia Marchetti SM-84 Bis, ako aj príslušných náhradných súčiastok, zabránili zásadné vojensko-politické zmeny, ku ktorým došlo na území Talianska po vylodení Spojencov na Sicílii.¹³

Na tieto zmeny však bez vyčkávania zareagovalo nemecké velenie. Dňom 8. septembra 1943 nariadilo zabavenie všetkého majetku talianskej vojenskej správy a hneď nato ho nemecká vojenská správa previedla do svojho vlastníctva. Dňa 12. septembra 1943 nemeckí parašutisti vyslobodili Mussoliniho z jeho internácie. Ten v súlade s príkazom ríšskeho kancelára Veľkonemeckej ríše Adolfa Hitlera zostavil 15. septembra 1943 novú fašistickú vládu, ktorá bola v úplnej závislosti od fašistického Nemecka. Jej územná pôsobnosť sa obmedzovala na oblasť severného Talianska.

Za tejto situácie bolo zrejmé, že zostávajúcich sedemnást bombardovacích lietadiel SM-84 Bis a príslušný materiál zakúpený slovenskou vojenskou správou bolo možné fyzicky prevziať len po prerokovaní celej záležitosti diplomatickou cestou s predstaviteľmi RLM v Berlíne. Tento pokus slovenská strana v súčinnosti s predstaviteľmi DLM následne aj uskutočnila. Jedným z výsledkov spoločných aktivít bola aj služobná zahraničná cesta do Talianska, na ktorej sa zúčastnili stot. let. Alexander Matúš z VVZ a plk.let. Ignacius Weh, prednosta leteckého oddelenia a zástupca šéfa DLM, a to 16. novembra 1943, aby ďalej rokovali vo veci doriešenia otázok spojených s prevzatím zadržovaných 17 lietadiel SM-84 Bis patriacich slovenským vzdušným zbraniam.¹⁴

Na Slovensku boli zatiaľ lietadlá SM-84 Bis pridelené na základe rozkazu leteckého pluku cvičnej letky. Ich prelet z miesta komisionálneho prevzatia v Trenčianskych Biskupiciach k cvičnej letke v Piešťanoch vykonala v dňoch 24. – 25. septembra 1943 a 30. septembra 1943 dvojčlenná posádka v zložení: por. let. Viliam Grúň (pilot) a rtk. Michal Mamaj (palubný mechanik).

Po prilete do Piešťan sa začal s týmito, na slovenské pomery modernými strojmi, postupne oboznamovať lietajúci i pozemný technický personál leteckého pluku. Ten mal k dispozícii aj nevyhnutnú technickú dokumentáciu, ktorú im z talianskeho jazyka do slovenského jazyka preložil strel. (duch.) Ondrej Dermek.

Na lietadlách bolo urobených niekoľko technických úprav, ktoré boli následne preskúšané počas špeciálnych letov. Napríklad 3. marca 1944 vykonala posádka pilota dôst. zást. rtm. let. Eugena Čecha s bombardérom SM-84 Bis, výr. č. 24.661 jeden let za účelom preskúšania palubných prístrojov a plynových pák po ich obrátení. Jeden let za účelom preskúšania hydrauliky a stranového stabilizátora po oprave lietadla SM-84 Bis, výr. čís. 22. 775 vykonala 10. marca 1944 posádka pilota rtk. rtm. let. Bohuslava Mikotu.¹⁵

Vzhľadom na nedostatok vojenských prepravných kapacít v rámci slovenských vzdušných

13 Bojové úspechy spojeneckých vojsk donútili realisticky zmýšľajúcich členov talianskej Veľkej rady, aby sa rozišli s politikou, ktorú reprezentoval Benito Mussolini. Členovia Veľkej rady vyslovili návrh, aby hlavné velenie armády prevzal taliansky kráľ Viktor Emanuel III. Kráľ s návrhom Veľkej rady súhlasil, spojil sa s duceho odporcami a 25. júla 1943 dal ministerského predsedu Mussoliniho zatknúť a následne internovať v pohorí Abruzzo v Gran Sasso. Fašistická strana bola rozpustená. Dňa 26. júla 1943 zostavil generál Pietro Badoglio novú taliansku vládu, ktorá 8. septembra 1943 vyhlásila kapituláciu.

14 VHA Bratislava, f. MNO SR 1939-1945, spisy dôverné 1943, č. j. 276.233.

15 Patričnej odbornej starostlivosti zo strany technického personálu slovenského letectva sa dostalo i pohonným jednotkám – motorom Piaggio P XI Bis. Napríklad v čase od 30. marca 1944 do 14. apríla 1944 sa uskutočnili komisionálne skúšky oleja Rotring v motoroch Piaggio P XI Bis. Na základe výsledkov skúšok olej Rotring nahradil v motoroch Piaggio doposiaľ používaný ricínový olej.

zbraní boli bombardovacie „Savoie“ využívané i ako dopravné lietadlá na prevoz vojenských osôb. Jedným z takýchto letov bol aj let posádky pilota npor. let. Jána Gerthofera na SM-84 Bis, výr. čís. 24. 661 dňa 1. apríla 1944 na trase Piešťany – Bratislava – Zohor – Nový Dvor (pri-st.) a späť. Počas tohto preletu previezol 9 pilotov leteckého pluku, ktorí mali na letisku Malacky. Nový dvor prevziať lietadlá Go-145 a He-72...

Vychádzajúc zo skutočnosti, že lietadlá SM-84 Bis sa používali na dopravu osôb a hrozilo ich preťažovanie, čím sa zvyšovalo riziko prípadnej leteckej havárie, nariadil veliteľ vzdušných zbraní plk. gšt. Alojz Ballay pre lietadlá SM-84 Bis maximálne zaťaženie. Pre bojový typ stanovil maximálne zaťaženie 8 osôb vrátane posádky, pre dopravný typ 12 osôb vrátane posádky, resp. tejto hmotnosti zodpovedajúci náklad.

Trojmotorové bombardovacie lietadlá boli predstavené aj širokej slovenskej verejnosti. Napríklad 14. marca 1944 sa posádka dôst. zást. rtm. let. Eugena Čecha zúčastnila na Savoii Marchetti SM-84 Bis, výr. č. 22.775, na slávnostnom defilé v Bratislave pri príležitosti 5. výročia vzniku Slovenskej republiky. Okrem už spomenutého lietadla „Savoia“ sa na defilé zúčastnili aj ďalšie dve lietadlá tohto typu.¹⁶

Bombardéry mali byť po dodaní všetkých objednaných kusov zaradené do výzbroje letky 41, ktorá bola zriadená 30. júna 1943 a dňom 15. decembra 1943 bola daná do podriadenosti III. peruti leteckého pluku so sídlom v Poprade. Vzhľadom na dosiahnutý stupeň leteckého výcviku príslušníkov letky 41 predpokladalo velenie slovenských vzdušných zbraní, že prechod lietajúceho i pozemného personálu letky 41 na nový typ lietadla bude hladký a letecká jednotka bude v čo najkratšom čase plne bojaschopná.¹⁷

Vzhľadom na zhoršujúcu sa celkovú vojenskú situáciu pri východných hraniciach Slovenskej republiky na jar 1944 sa mala letka 41 podľa Smernice pre postavenie osobitných jednotiek Veliteľstva vzdušných zbraní z 1. apríla 1944 presunúť do poľa ako samostatná letka v zostave leteckého pluku. Avšak zámer na odoslanie letky do poľa a jej následné bojové nasadenie sa nerealizovali z dôvodu, že zostávajúcich sedemnást bombardérov určených pre letku 41 nebolo dodaných. Letka 41 zotrvala na domácej leteckej základni v Poprade v očakávaní priletu nových lietadiel. Do priletu nových lietadiel mal lietajúci personál za úlohu naďalej pokračovať v cvičných letoch na nemeckých školských lietadlách Focke Wulf FW-58 a Junkers W-43Hi. Potom mali príslušníci letky npor. let. Gurského absolvovať praktické preškolenie na SM-84 Bis a vyčkávať, až veliteľ vzdušných zbraní rozhodne o ich bojovom nasadení.

Bezmála ročné úsilie zainteresovaných zložiek MNO SR, VVZ, ako aj DLM vo veci prevzatia a prelietnutia nemeckou vojenskou správou zadržovaných „slovenských“ lietadiel SM-84 Bis vyvrcholilo na prelome júla a augusta 1944.

Posledné služobné rokovania v Taliansku vykonala na základe nariadenia VVZ čís. 24.

16 Prelet trojice slovenských „Savoii“ na slávnostné defilé bol poznačený neúmyselným narušením vzdušného priestoru Maďarska. Narušenie vzdušného priestoru bolo zdôvodnené a ospravedlnené v spise veliteľa vzdušných zbraní takto: „...*Prelet odôvodňujem prehánkami a nízkymi mrakmi nad Malými Karpátmi, takže zákruta po defilé nemohla byť týmito lietadlami vykonaná na západ a veľkým polomerom zákruty pri letaní s týmito typmi v rojoch. Prosím, aby MNO láskave cestou ministerstva zahraničných vecí toto neúmyselné prelietnutie hraníc omluvalo na maďarskom vyslanectve*“. VHA Bratislava, f. MNO SR 1939-1945, spisy dôverné 1944, č. j. 99777.

17 Velenie slovenského letectva počítalo s tým, že väčšina príslušníkov letky 41 prešla teoretickým aj praktickým výcvikom na moderných dvojmotorových bombardéroch typu Heinkel He-111 vo výcvikovom stredisku Luftwaffe v Saki v ZSSR. Okrem toho najlepšie pripravení slovenskí piloti viacmotorových lietadiel absolvovali aj ďalší bojový výcvik na lietadlách Heinkel 111 vo Fliegerschulle 22 v Oelse v Sliezsku (2. 3. 1943 – 19. 7. 1943) a leteckej bojovej škole v Greifswalde (8. 9. 1943 – 23. 9. 1943).

172/Dôv.osôb.1944 v dňoch 15. júla – 16. augusta 1944 trojčlenná delegácia VVZ v zložení pplk. duch. Anton Lednický (tlmočník) stot. let. František Hanus a npor. spoj. Ján Jančíga. K tejto delegácii sa 20. júla 1944 pripojilo na základe rozkazu veliteľa leteckého pluku osem príslušníkov leteckého pluku.

Vzhľadom na skutočnosť, že v súčasnej dobe nie sú známe pôvodné slovenské dobové dokumenty viažuce sa k prevzatiu, preletu a zaradeniu zostávajúcich lietadiel SM 84 Bis do výzbroje slovenského letectva do vypuknutia Slovenského národného povstania a v období do konca 2. svetovej vojny, pri skladaní mozaiky tejto časti histórie slovenských lietadiel SM 84 Bis možno vychádzať z pôvodného úradného hlásenia špkt. J. Rehuša z 19. júna 1947. Tento bývalý príslušník slovenského letectva svoje hlásenie vypracoval: *..., podľa písomných dokladov, odpisy ktorých som si svojho času vo svojom služobnom zadelení robil a podľa náhľadu, aký mám na túto obchodnú transakciu“.*

Podľa jeho vedomostí počas 2. dekády augusta 1944 prevzali určení slovenskí letci na talianskych letiskách ešte ďalšie štyri bombardovacie lietadlá typu SM-84 Bis. Konkrétne išlo o lietadlá SM 84 Bis nasledovných výrobných čísel: 24.572, 24.585, 24.650 a 24.654. Tieto lietadlá prevzali s menšími technickými nedostatkami. Už na prvý pohľad bolo vidieť, že sa nejedná o stroje nové, ale o stroje opotrebované na cca 30 %, so značným počtom nalietaných hodín. Časť z nich bola poškodená náletmi spojeneckého letectva a na ich celkovom stave sa negatívne prejavil aj ich pobyt na nechránených letiskových plochách, kde boli vystavené nepriazni počasia. Zamestnanci továrne v Sesto Calende na nich pred odovzdaním slovenskej komisii vykonali len čiastočné revízie. Po ich komisionálnom prevzatí ich slovenskí letci prelietli na Slovensko.

Na základe dochovaného zápisníka letov npor. let. Jána Hergotta možno s určitosťou tvrdiť, že 5. augusta 1944 prevzal npor. let. Ján Hergott na severotalianskom letisku vo Vergatte SM-84 Bis, výr. č. 22.654 a úspešne s ňou preletel na územie Slovenskej republiky. Posádku bombardovacieho lietadla tvorili npor. let. Ján Hergott (pilot) a zvk. rtm. let. Rudolf Žiliak (palubný mechanik) a slovenský palubný rádiotelegrafista. Je viac než pravdepodobné, že práve s týmto lietadlom po štarte z letiska v Piešťanoch vybočil J. Hergott zo smeru, jedna z vrtní zachytila elektrické drôty a kabína lietadla presýtená benzínovými výparmi vzbĺkla. J. Hergott dokázal s horiacim lietadlom núdzovo pristáť, posádka sa zachránila. Cenný bombardér však zhorel do tla.

Trpký koniec slovenských SM-84 Bis sa nezadržateľne naplňal. Na letisku Mokrad ich zastihlo celonárodné vystúpenie Slovákov proti fašizmu. Dňa 31. augusta 1944 prileteli o 10. 00 h na mokradské letisko príslušníci povstaleckej Kombinovanej letky z Troch Dubov s úmyslom preletieť talianske bombardovacie lietadlá.

Na prekvapenie príslušníkov Leteckého parku však por. let. Viliam Grúň preletel len jeden z troch bombardérov SM-84 Bis. Zostávajúce dve Savoie plánovali príslušníci Kombinovanej letky preletieť až o deň neskôr, t. j. 1. septembra 1944.

Čas na ďalší prelet im však nepriateľ neposkytol, pretože ešte v ten istý deň o 18. 30 h dve nemecké lietadlá typu Junkers Ju 87 STUKA zaútočili na letisko Mokrad. Pri tomto bombardovaní nálete vážne poškodili aj jednu Savoia Marchetti SM-84 Bis. Poškodenie lietadla bolo také vážne, že ho natrvalo vyradilo z ďalšej leteckej prevádzky.

Dňa 4. septembra 1944 o 16. 00 h sa vznieslo z letiska Tri Duby trojmotorové bombardovacie lietadlo Savoia Marchetti SM-84. Posádku lietadla tvorili pilot por. let. Viliam Grúň, palubný mechanik rtk. Ján Hatnančík a čtk. Kmeť ako rádiotelegrafista. Ich úlohou bolo bezpečne prepraviť predstaviteľov povstaleckej delegácie Turca do Kyjeva, kde mali objektívne a čo najpodrobnejšie informovať sovietske orgány o politickom poslaní, význame, cieľoch,

úsiliach, vnútropolitickom vývoji a programových postojoch vedúcich orgánov SNP. Mali rokovať s predstaviteľmi UŠPH, ako aj s velením 1. UF.

Por. let. Viliam Grúň preletel cez povstalecké územie východným smerom a medzi Košicami a Prešovom nasmeroval let na severovýchod. Tu plánoval preletieť sovietsko-nemecký front a ďalej pokračovať na Lvov a Kyjev. Využívajúc svoje bohaté skúsenosti predpokladal, že vzhľadom na výšku letu do 1000 m ľahšie unikne pozorovaniu hlásnej služby a prípadným zásahom nemeckého letectva. Pokojný let nad Slovenskom vystriedali horúce chvíle v priestore Sanok. Tu sa už povstalecká čs. „*Savoia*“, avšak stále so slovenským výsostným označením, dostala do sovietskej protiletadlovej paľby. Zároveň ju prekvapila dvojica sovietskych stíhačov. Pilotovi sa našťastie podarilo presvedčiť sovietskych stíhačov o jednoznačne priateľských zámeroch, ktorí ho následne nasmerovali na letisko vo Lvove, kde po hodinovom lete bezpečne pristál. Svoju úlohu posádka „*Savoie*“ splnila a delegáciu bezpečne prepravila na územie ovládané sovietskou armádou. V. Grúň dostal 10. septembra 1944 od Sovietov rozkaz, aby so „*Savoiou*“ preletel na kyjevské letisko, kde lietadlo odovzdá príslušníkom UŠPH. Por. let. V. Grúň rozkaz vykonal a „*Savoiu*“ v Kyjeve odovzdal. V tomto ukrajinskom meste stopy sa po slovenskom lietadle strácajú...

Poslednú „*Savoiu*“ preleteli z Mokrade piloti povstaleckej Kombinovanej letky v ranných hodinách 5. septembra 1944. Osud povstaleckých SM-84 Bis sa zavŕšil na letisku Tri Duby o päť dní neskôr, keď jednu „*Savoiu*“ zničila bomba a druhú rozstrieľali sprievodní nemeckí stíhači.¹⁸

V súvislosti s vyššie uvedeným možno konštatovať, že 10. september 1944 bol tým dňom, keď Slováci posledný krát zasadli do pilotných kabín talianskych bombardovacích lietadiel Savoia Marchetti SM-84 Bis...

* * *

Vo Vojenskom historickom archíve Bratislava sa vo fonde Ministerstvo národnej obrany SR 1939-1945 a Vojenská oblasť 4 nachádzajú doposiaľ nepublikované dobové dokumenty, ktoré čitateľovi podávajú neskreslený obraz historických udalostí viažucich sa k nákupu talianskych bombardovacích lietadiel typu Savoia Marchetti SM-84 Bis slovenskou vojenskou správou. Prepis dokumentov uverejňujeme v 2 častiach, v úplnom znení, v súlade s edičnými zásadami. Jednotlivé záznamy sú radené chronologicky, v pôvodnej jazykovej a gramatickej úprave. Slová alebo ich časti, ktoré nedávajú zmysel, alebo sú skomolené, sme označili (!). Slová alebo ich časti, ktoré pri ich prepise zjavne vypadli, dávame do hranatých zátvoriek [...].

18 Bombardovací nálet na letisko Tri Duby uskutočnila kombinovaná letecká skupina, ktorú tvorili lietadlá typu Junkers Ju 87, Junkersov Ju 88 a Heinkel He 111 z letiska Malacky – Nový Dvor. Ochranní stíhači sprievod tejto skupine poskytla šesť pilotov letiacich na strojoch Bf 109 G-14, ktorí štartovali z piešťanského letiska.

Dokument č. 1

Pri odpovedi uvedte naše číslo

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ

Č. 62.087/43-IV. Odpoveď k č.

V Bratislave dňa 20. apríla 1943.

Vec: Nákup vojenských lietadiel
v Taliansku: zpráva.

Prílohy 1.

Súrne
DôvernéMinisterstvu národnej obrany (3 x z toho
/do rúk p.pluk.gen.štátu K.Pekníka/¹⁹ 2 odpisy)

v Bratislave

V prílohe Vám zasielam odpis talianskej ponuky vojenských lietadiel. V tejto záležitosti Vám dávam toto vysvetlenie:

V priebehu slovensko-talianskych rokovaní vznikla otázka úhrady slovenskej pohľadávky v Taliansku /clearingovej špičky/. Taliani navrhli uhradenie tejto clearingovej špičky dodávkami lietadiel, uvedených v pripojenom sozname t.j. lietadlami bojovými, bombardovacími a cvičnými.

Medzi predsedami oboch delegácií, boli potom vymenené tajné listy, ktorými sa rezervuje Lír 30,000.000.- pre zvláštnu kompenzáciu t. j. pre nákup vyššie uvedených lietadiel.

Ústne bola talianska delegácia vyrozumená o tom, že tento nákup bude urobený za predpokladu súhlasu Vlády Slovenskej republiky a príslušných nemeckých miest, keďže slovenská armáda používa doteraz lietadlá nemeckého vzoru. Samozrejme nákup týchto lietadiel by bol urobený potom podľa nákupných noriem Vášho úradu Vami.

V prípade, že potrebujete ďalšie informácie obráťte sa na IV. odbor ministerstva zahraničných vecí.

Poznamenávam, že predmetná obchodná dohoda slovensko-talianska zo dňa 9. apríla 1943 bude predložená v najbližšej dobe k schváleniu. Na stráž!

Za ministra:

**Za správnosť vyhotovenia
vedúci kancelárie IV. odboru.**
(pečiatka, nečitateľný podpis)

Ing. Ján Országh v.r.

Oddel. voj. atašé
22. IV. 1943
271.725/dôv. 5 2

**Spis je zatiaľ neaktuálny. Odpisy
uložené u II. náč. štábu MNO.**

Prílohy: 2
pplk. Krnáč
(vlastnoručný podpis)

Zal. 7. 6. 1943.

II. náčelník štábu ministra:

19 Správne plukovník generálneho štábu – plk. gšt.

Dokument č. 2

Veliteľstvo vzdušných zbraní

MINISTERSTVO NÁRODNEJ OBRANY

Číslo: 41.913 Dôv. tech. 1943.

Vec: Nákup vojenských lietadiel
v Taliansku – hlásenie.

Trenčín, 28. apríla 1943

Dôverné!
Veľmi súrne(2 x z toho
1 odpis)

Ministerstvo národnej obrany

/: do rúk p. plk. gšt. Pekníka:/

B r a t i s l a v a

Hlásim:

VVZ v zásade s veľkou radosťou prijalo Vaše rozhodnutie, že ste nám ochotní uvoľniť s taliansko – slovenského clearingu čiastku 30,000.000.- Lír na vybudovanie slovenského letectva.

Prosím, aby nám bolo vyjednané a sdelené zásadné rozhodnutie na zakúpenie lietadiel a aby bol prevedený výber vhodného typu na mieste komisiou, ktorá by bola za tým cieľom odoslaná do Talianska. Predbežne by pravdepodobne najlepšie vyhovovala typa S-84²⁰, z ktorej by bolo nutno zakúpiť jednu kompletnú letku s potrebným materiálom /: autá, špec. let. vozíky, nástroje, špec. náradie, špec. výzbroj, výstroj, atď.:/. Tieto lietadlá doporučujem zakúpiť už aj z toho dôvodu, že v prípade potreby boli by po prevedení malých adaptácií vhodné i pre civilnú leteckú dopravu.

Okrem toho prosím, aby z obnosu 30,000.000.- Lír bola vymedzená potrebná čiastka na zakúpenie výzbroja a výstroja padákových strelcov, ktorých výstroj a výzbroj z Nemecka i napriek urgenciám a intervenciám nemôžeme dostať.

D ô v e r n é
Ministerstvo národnej obrany Bratislava
Došlo dňa 29. IV. 1943
Čís. 258947,II 0 príl.

Z rozkazu:
Náčelník štábu
veliteľstva vzdušných zbraní
pplk. gšt. ALOJZ BALLAY
(vlastnoručný podpis)

Odpisy sú u II. náč. štábu MNO. Spis je zatiaľ neaktuálny.

Príl:

5 Zal. 7. 6. 43.

II. náčelník štábu ministra:
pplk. Krnáč
(vlastnoručný podpis)

20 Správne typ SM-84, resp. SM-84 Bis.

- - -

Zpráva pre J. E/ Polyaka.

3 kusy

Letecký materiál, ktorý je k dostaniu.

- a) P. A.65, bojový motor A.80, R.C.41, cena sériového kompletného lietadla asi 950.000 Lit.
- b) S.84, trojmotorové bombardovacie lietadlá, motor P.11 alebo R.C.40, 90 kusov, cena kompletného sériového lietadla asi 2,000.000 Lit.
- c) Nardi 315, školné stroje, neistý počet, cena okolo 250.000 až 300.000 Lit.

- - -

Bratislava, 9. apríla 1943.

APPUNTO PER L'ECCELLENZA POLYAK

Il materiale aviatorio che si potrebbe fornire e il seguente:

- a/ -P.A. 65, combattimento a tuffo, motore A.80, R.C.41; disponibili 41, prezzo di serie per velivolo completo circa Lit. 950.000;
- b)-S.84, bombardamento trimotore, motore P.11 bis R.C.40; disponibili 90, prezzo di serie completo circa Lit. 2.000.000;
- c) -Nardi 315, apparecchi scuola, disponibilita non precista, prezzo di circa Lit. 250 a 300.000.

Dokument č. 3

Veliteľstvo vzdušných zbraní

Číslo: 43.470 Dôv. osob. 1943.

Vec: Komisia a posádky pre lietadlá „Savoi-Marchetti“ zakúpené z Italie – vyžiadanie cest. dokladov.

Ministerstvo národnej obrany

Prílohy: Podľa zoznamu.

Trenčín, 31. júla 1943

Dôverné!
Súrne

I/1. oddelenie

B r a t i s l a v a

Z rozkazu p. ministra NO majú sa prevziať z italskej leteckej továrne „Savoi-Marchetti“ v Turine, lietadlá zakúpené pre slovenské voj. letectvo. Lietadlá prevezme komisia v tomto složení: √

VOJENSKÁ HISTÓRIA

- Predseda: × pplk. gšt. A. B a l l a y √ Ø
 Podpredseda: pplk. let. K. Sojček √ *nečitateľné, 1 fot., 8Ks kolok*
 členovia: ◦ mjr. let. J. T r n k a, √
 – mjr. let. P. D a r g o v, *nečitateľné, 8Ks*
 ◦ stot. let. J. R e h u š, √
 √ npor. spoj. P. O n d r e j o v i č, √ *pas, 22Ks -*,
 por. let. zbroj. √ V. B l a š k o, *nečitateľné, 8Ks, 1 fot.*
 √ zvk. let. zbroj. R. √ Ž i l i a k, *pas, 22Ks -*.
 √ civ. zam. vyš. sl. J. √ V a n č o, motorár, *pas, 22Ks -*
 √ civ. zam. vyš. sl. J. √ S m u t n ý, drakár. *pas, 22Ks -*.

Prelietnutie prvých piatich lietadiel SM-84 z celkového počtu dvadsať zakúpených lietadiel vykonajú:

Piloti I:	√ por. Hergott √ <i>8Ks, 1 fot</i>	Piloti II:	mjr. Ďumbala √ <i>8Ks, 1 fot</i>
	√ npor. Gerthofer √ <i>8Ks, 1 fot</i>		stot. Koza √ <i>8Ks, 1 fot</i>
	√ por. Grúň <i>Ks 22,-</i>		stot. Čakaný √ Ø
	√ d. zást. Čech √ <i>Ks 8, 1 fot.</i>		rtk. Kollár √ <i>Ks 22,-</i>
	√ rtk. Mikota √ <i>Ks 22,-</i>		rtk. Dráb √ <i>Ks 22,-</i>

Pozorovatelia:

- √ npor. Synak *Ks 22-*
- √ npor. Vršanský *Ks 22*
- √ npor. Horský *Ks 22 -*
- √ npor. Šinglovič *Ks 22 -*
- √ npor. Košíkár *Ks 22-*

Palub. rádiotelegrafisti:

- npor. Ondrejovič √ Ø
- √ rtk. Zolvik *Ks 22-*
- √ rtk. Kmeť *Ks 22, -*
- √ rtk. Lauko *Ks 22-*
- √ rtk. Nemeč *Ks 22-*

Palubní mechanici: √

- √ zvk. Maďarka *Ks 22 -*
- √ rtk. Čillík *Ks 22 -*
- √ rtk. Hlobeň *Ks 22 -*
- √ mjr. duch. A. *Lednický, ako tlmočník Ks 22 -*
- √ rtk. Mamaj *Ks 22 -*
- čat. Hatnančík. Ø

Aby mohli výkonní letci získať prehľad o technických vymoženostiach vyspelého italského letectva a svoje skúsenosti aby mohli uplatniť v slovenskom letectve, budú postupne odsielané nové posádky pre prelietnutie ďalších lietadiel.

Pre tieto posádky cest. doklady vyžiadam dodatočne.

Dostane: MNO-I/1, VS-učtáreň a MNO-náč. štábu na vedomie.

22.21

44

22

462 -

56 -

518

22 -

Z rozkazu:
 Náčelník štábu
 veliteľstva vzdušných zbraní
 pplk. gšt. ALOJZ BALLAY
 (*vlastnoručný podpis*)

540.-

8 -

548 -

D ô v e r n é
Ministerstvo národnej obrany Bratislava
Došlo dňa 2. VIII. 1943
Čís. 267172,I/4 1 príl.

Ostane v koncepte

- - -

Veliteľstvo vzdušných zbraní

K čís. 43.470 Dôv. osob. 1943.

Soznam príloh:

Cestovné pasy: pplk. Ballay
 pplk. Sojček
 mjr. Trnka
 mjr. Ďumbala
 stot. Koza
 stot. Čakaný
 stot. Rehuš
 por. Blaško
 npor. Hergott
 npor. Gerthofer
 čat. Hatnančík.

Cestovné pasy mjr. Dargova a d. zást. Čecha sú na MNO.

Príslušné fotografie, fragebogeny ako i v hotovosti Ks 472.50 na zadováženie cestovných pasov pre týchto (.) ktorí pasy nemajú a sú uvedení do komisie a posádok.

Z rozkazu:
Náčelník štábu
veliteľstva vzdušných zbraní
pplk. gšt. ALOJZ BALLAY
(vlastnoručný podpis)

Ostane v koncepte

Čís. 267172-I/1.1943

Dokument č. 4

Veliteľstvo vzdušných zbraní

MINISTERSTVO NÁRODNEJ OBRANY

Číslo: 43.765 Dôv. lech. 1943.

Vec: Komisia a posádky k prevzatiu lietadiel Savoia Marchetti – určenie.

Trenčín, 18. augusta 1943

Dôverné !

Ministerstvo národnej obrany
I oddelenie

B r a t i s l a v a

Z rozkazu p. ministra NO k prevzatiu lietadiel Savoia Marchetti v Talii určujem dole uvedenú komisiu a k prelietnutiu zakúpených lietadiel určujem nasledujúce posádky.

1/ Komisia:

Predseda: pplk. gšt. A. B a l l a y, zástupca veliteľa VZ,
Podpreds. : pplk. let. K. S o j č e k, vel. let. pluku,
Členovia: mjr. let. J. T r n k a, vel. LŠ,
mjr. let. P. D a r g o v, vel. LP,
stot. let. Š. Č a k a n ý, prednosta let. odd. VVZ,
stot. let. J. R e h u š, prednosta tech. odd. VZZ,
npor. spoj. O. O n d r e j o v i č, spoj. dôst. LŠ,
por. let. zbroj. V. B l a š k o, zást. hospodára LP,
zvk. let. zbroj. R. Ž i l i a k, zbroj. dôst. LŠ,
civ. zam. vyš. sl. J. V a n č o, motorár LP,
civ. zam. vyš. sl. J. S m u t n ý, drakár LP,

Tlmočník: mjr. duch. A. L e d n i c k ý, určený MNO.

Do komisie, ktorá bude prejednávať nákup automobilných vozidiel určujem stot. aut. B. P i v k a, prednostu aut. správy VVZ.

2) Posádky:

Piloti: npor. let. Hergott
npor. let. Gerthofer
por. let. Grúň
d. zást. rtm. let. Čech
rtk. rtm. let. Mikota.

Palubní rádiotelegrafisti:

rtk. rtm. spoj. Zolvík
rtk. z pov. Kmeť
rtk. z pov. Lauko

rtk. z pov. Nemeč
 čat. z pov. Margetín
 Palubní mechanici:
 zvk. rtm. let. Maďarka
 rtk. rtm. let. Čillík
 rtk. z pov. Hlobeň
 rtk. z pov. Mamaj
 čat. z pov. Hatnančík

Na rozkaz p. ministra NO cesta bude vykonaná:
 a/ komisia – tam a späť autami,
 b/ posádky – tam autami, späť zakúpenými lietadlami.
 K preprave komisie i posádok predvídam tieto autá:
 1 osobný automobil „Steyer“ od SLeS-u i s riadičom,
 1 autobus „Sauer“ od MNO i s riadičom,
 1 nákladný automobil „Ford“ od DPLP i s riadičom.

K prejednávaniu pristavenia uvedených autovozidiel a k vybaveniu cestovných pasov pre vodičov odosielam na služobnú cestu do Bratislavy stot. let. Ča k a n ý Štefana, prednostu let. oddelenia VVZ, ktorý dňa 19. 8. 1943 na MNO vybaví potrebné v uvedenej záležitosti.

K prejednávaniu finančných otázok /:na MNO a u SNB:/ odosielam dňa 19. 8. 1943 na služobnú cestu do Bratislavy por. let. zbroj. Blaško Vojtecha, a por. let. zbroj. Láfa Jána.

Príslušné hospodárske správy vydajú cestovné rozkazy.

Cesta do Italie bude vykonaná v civilnom /: občianskom /: odeve. Nariaďujem, aby príslušné hospodárske správy členom komisie a posádkam vyplatili zálohove jednorázový príspevok na zaopatrenie civilného odevu vo výške 1.000.- Ks, pokiaľ niektorí z nich jednorázový príspevok ešte neobdržali.

O da(á)tumu odjazdu komisie i posádky do Italie budú menovaní včas uvedení.

Príslušné hospodárske správy vydajú členom komisie a posádkam cestovné rozkazy na cestu do Bratislavy a späť. Cestovné rozkazy z Bratislavy do Italie a späť vydá hosp. správa MNO.

Dostane: Let. pluk, LŠ, LP, SPVZ a MNO-I ako hlásenie.

D ô v e r n é
Ministerstvo národnej obrany Bratislava
Došlo dňa 20. VIII. 1943
Čís. 268653,I 0 príl.

Z rozkazu:
 Náčelník štábu
 veliteľstva vzdušných zbraní
 pplk. gšt. ALOJZ BALLAY
(vlastnoručný podpis)

Po (nečitateľné) na vedomosť.

25.VIII.1943
 (nečitateľný podpis)

Zal.
26. 8. 43.

stot. nečitateľný podpis

Dokument č. 5

Pri odpovedi uvedte naše číslo

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ

Č. 63.100/43-IV.

Odpoveď k č.

V Bratislave dňa 19. augusta 1943.

Vec: Lietadlá z Taliansku.

T a j n é !

Prílohy:

1. S ú r n e ! D n e s ! P o s l o m !

1. Ministerstvu národnej obrany
do rúk p. plk Talského
2. Ministerstvu hospodárstva
do rúk p. sekč. šéfa Dr. Vyskočila
3. Najvyšší úrad pre zásobovanie
do rúk p. prednostu Dr. Staneka
4. Slovenská národná banka
do rúk p. riad. Ing. Pazmana

v B r a t i s l a v e .

V prílohe Vám zasielam preklad verbálnej noty talianskeho vyslanectva vo veci kúpy 20 lietadiel za podmienok stanovených v priloženej note.

Žiadam Vás, aby ste po prejednaní s príslušnými činiteľmi oznámili mi ihneď vaše stanovisko. – Na stráž!

Za ministra:
v z. Dr. Bukovský v.r

Za správnosť vyhotovenia: *nečitateľný podpis*

T a j n é	
Ministerstvo národnej obrany	
Došlo dňa 20. Aug. 1943	
Číslo: 4158 I.	Prílohy 1
Značka:	

P r e k l a d.

Č. 2.157-B.

V e r b á l n a _ n o t a.

Talianske Kráľovské vyslanectvo má časť z rozkazu svojej vlády oznámiť Ministerstvu zahraničných vecí Slovenskej republiky toto:

“Talianska vláda poverila dodávkou zo strany Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche na účet Societa Anonima Savoia Marchetti, 20 lietadiel -S.M. 84 bis – s patričným príslušným materiálom za úhrnú cenu 80 milionov Lír, ak len Slovenská vláda zaistí pre Taliiu aspoň 6.000 ton minerálnych olejov v cene okolo 20 milionov Lír, čo by bolo nad kontingent minerálnych olejov ustanovený v platnej slovensko-talianskej obchodnej Dohode, a čo by sa malo vyčerpať v období platnosti samej Dohody.

Kráľovské vyslanectvo bude vďačné, ak Ministerstvo zahraničných vecí oznámi toto príslušným slovenským úradom, a ak v čo najkratšom čase zašle o tomto písomnú odpoveď.

Bratislava, 19. augusta 1943

Ministerstvo zahraničných vecí

L.S.

Slovenskej republiky

B r a t i s l a v a.

19. augusta 1943.

Lietadlá z Talianska- verbálna nota.

Ø

Ministerstvo zahraničných vecí
/do rúk p. Dr. Bukovinského/

B r a t i s l a v a

Na Váš prípis čís. 63.100/43-IV. zo dňa 19 augusta 1943:

Obsah verbálnej noty čís. 2157-B zo dňa 19. augusta 1943 Talianskeho vyslanectva je nám známy z osobného rokovania p. vyslanca Cortéze jednak na MNO a jednak s ministrom NO na Ministerstve hospodárstva v prítomnosti pp. ministra Dr. Medrického a guvernéra Dr. Karvaša, kde mu slúbili vyhovieť požiadavke uvedenej v horecítovanej verbálnej note.

MNO podotýka, že potreba spomenutých lietadiel je prvoradá a naliehavá pre ktorú je už pripravený slovenský personál /asi 30 osôb na cestu do Talianska/ k prevzatiu týchto lietadiel.

Prosím MZV, aby po odpovedi Min. hospodárstva vec urýchlene vybavilo.

Dokument č. 6

MINISTERSTVO NÁRODNEJ OBRANY

Číslo: 267.678 Dôv.I/1.oddel.1943.

Vec: Vyžiadanie cest. pasov a povolenia k prekročeniu hraníc do Nemecka a Talianska.

Odpoveď k čís../.

Prílohy: 4 výkazy, 4 fotogr., 40.-Ks kolký, Ks 16.- v hotovosti.

Bratislava, dňa 20. augusta 1943.

**Veľmi súrne.
Dnes**

Policajné riaditeľstvo,
pasové oddelenie,

Bratislava.

Dodatkom k prípisu stejného čísla zo dňa 12. t.m. žiadam o láskavé vystavenie cestovných pasov pre

čatníka Jozefa Z e m a n a,
desiatnika Jozefa K o š e c k é h o,
desiatnika Ludovíta N e c e l u, a
slobodníka Františka L a b a n c a,

podľa priložených výkazov.

Súčasne žiadam o láskavé rozšírenie platnosti priloženého cestovného pasu stot. Borisa P i v k u,

pre všetky európske štáty a späť, na dobu do 31. 12. 1946.

Ďalej prosím o udelenie vycestovacích povolení do Nemecka a do Talianska jak pre všetkých uvedených, tak pre

čatníka z pov. Leopolda M a r g e t í n a,

ktorí odchádzajú za účelom preberania zakúpených lietadiel v najbližšom čase do Talianska.

N a s t r á ť!

Z rozkazu:
Náčelník štábu ministra:
pplk. Talský
(vlastnoručný podpis)

Cest. pas stot. Pivku
bolo treba i predložiť!

Dokument č. 7

MINISTERSTVO NÁRODNEJ OBRANY
Číslo: 267.172 Dôv.I/1.ood.43

Bratislava, dňa 13. septembra 1943.

Vec: Preberanie lietadiel v
Taliansku – vyslanie ko-
misie.

MNO-HS / Učtareň /,

B r a t i s l a v a .

Nečitateľné
13. 9. 43

Dodatkom k nariadeniu MNO stejného čísla zo dňa 3. a 20. 8. 43 oznamujem, že preberania zakúpených lietadiel v Taliansku nezúčastnil sa

mjr. let. Ondrej Ď u m b a l a,
stot. let. Eudovít K o z a,
stot. let. Štefan Č a k a n ý,
npor. let. Ján S y n a k,
npor. let. Ján V r š a n s k ý,
npor. let. Ladislav H o r s k ý,
npor. let. Mikuláš Š i n g l o v i č,
npor. let. Imrich K o š i k á r,
npor. let. Ján H e r g o t t,
rtk. Karol K o l l á r,
rtk. Vladimír D r á b,
rtk. Miroslav Z o l v í k,
rtk. Jozef L a u k o,
rtk. Ondrej N e m e t z,
čtk. Ján H a t n a n č í k.

Z rozkazu:
Náčelník štábu ministra:

Dokument č. 8

Veliteľstvo vzdušných zbraní

Číslo: 44.439 Dôv. tech. 1943.

Vec: 20 lietadiel SM 84 Bis –
dodávka – prosba o sprostred-
kovanie.

Prílohy: 2.

Trenčín, 21. septembra 1943

Dôverné!

Vojenský atacheé SR

B e r l í n

/ cez MNO I/1 oddel./

V prílohe predkladám odpis objednávky 20 lietadiel SM 84 Bis a prosím, aby ste splnenie dodávky týchto lietadiel na príslušných miestach v Nemecku láskave podporovali. Na úhradu účtu bola nami poukázaná čiastka Ks 61,289.965.- ako 50 % záloha vo smyslu bodu 6./ našej objednávky.

O výsledku Vášho zákroku ma láskave informujte.

Z rozkazu:

Náčelník štábu
veliteľstva vzdušných zbraní
pplk. gšt. Alojz Ballay v. r.

Ministerstvo národnej obrany
I/1 oddel.

B r a t i s l a v a

Na vedomosť ako hlásenie.

D ô v e r n é
Ministerstvo národnej obrany Bratislava
Došlo dňa 22. IX. 1943
Čís. 271397,I/1 0 príl.

Z rozkazu:
Náčelník štábu
veliteľstva vzdušných zbraní
pplk. gšt. ALOJZ BALLAY
(*vlastnoručný podpis*)

Ostane v koncepte
24. 9. 43

Veliteľstvo vzdušných zbraní

Číslo: 44.439 Dôv. tech. 1943.

Vec: 20 lietadiel SM 84 Bis –
dodávka – prosba o sprostred-
kovanie.

Prílohy: 1.

Trenčín, 21. septembra 1943

Dôverné!

Deutsche Luftwaffenmission

T r e n č í n

Z rozkazu:

Náčelník štábu

veliteľstva vzdušných zbraní

pplk. gšt. Alojz Ballay v. r.

Dokument č. 9

MINISTERSTVO NÁRODNEJ OBRANY

1943

Veliteľstvo vzdušných zbraní

Číslo: 44.395 Dôv. tech. 1943.

Vec: Zpráva o činnosti komi-
sie vzduš. zbraní v Ta-
liansku – predloženie.

Prílohy: 2.

Trenčín, 22. septembra 1943

Ministerstvo národnej obrany
I/1. oddelenie

B r a t i s l a v a

V prílohe predkladám zprávu o činnosti komisie vzdušných zbraní, určenej na prevzatie 17 lietadiel SM 84 Bis v Taliansku, ktoré boli v počte 20 kusov objednané nar. VVZ čís. 43.178 Dôv. tech. z 19. 7. 1943. Tri boli v čase zadania objednávky komisie VVZ do Talianska prevzaté na Slovensku, takže na prevzatie v Taliansku zostalo len 17 lietadiel. Tieto lietadlá nemohli byť komisiou VVZ v Taliansku prevzaté z dôvodov uvedených v priloženej správe.

Podľa informácií, ktoré som získal v Taliansku, uskutočnenie dodávky zbývajúcich 17 lietadiel a príslušných náhradných súčiastok je dnes možné len po predbežnom preroko-

vaní celej záležitosti diplomatickou cestou priamo s RLM Berlín, nakoľko všetok materiál talianskej vojenskej správy bol zhabaný a prešiel dňom 8. septembra 1943 do majetku nemeckej vojenskej správy. Kroky potrebné na ich vydanie zahájil som VVZ čís. 44.439 Dôv. tech. 1943.

Pre Vašu informáciu uvádzam krátky vývoj záležitostí, v súvislosti s objednávkou týchto lietadiel:

1./ Rokovanie o zakúpení 20 lietadiel typu SM 84 Bis bolo zahájené na základe listu Ministerstva zahraničných vecí, čís. 62.087/43-IV, podľa ktorého ponúkla nám talianska vláda k odpredajú lietadlá typu PA 65 /bojové/, SM 84 Bis /bombardovacie a Nardi 315 /školné/. Zodpovední činitelia VVZ po predbežných úvahách rozhodli sa pre zakúpenie 20 lietadiel SM 84 Bis s príslušným pomocným materiálom a náhradnými súčiastkami. Toto rozhodnutie bolo schválené MNO i Najvyššou radou pre obranu štátu. Na základe toho vyžiadalo si VVZ od Ministerstva talianskeho kráľovského letectva v Ríme jedno lietadlo SM 84 Bis

V dôsledku toho, že komisii slov. vzdušných zbraní odoslanej do Talianska na prevzatie 17 lietadiel SM 84 Bis neboli v dôsledku vojensko-politických udalostí riaditeľstvom firmy Savoia Marchetti v Sesto Calende nami objednané a z časti už zaplatené lietadlá dodané, a s ohľadom na to, že všetok vojenský materiál na území Talianska bol zabraný pre potrebu nemeckej brannej moci, prosím DLM, aby láskave prerokovala záležitosti dodávky týchto lietadiel (.) ako aj príslušných náhradných súčiastok vo smysle našej objednávky číslo 43.178 Dôv. tech.1943 s príslušnými činiteľmi v Ríši.

Odpis objednávky pre Vašu informáciu prikladám a sdeľujem Vám, že 3 z 20 objednaných lietadiel boli prevzaté na Slovensku ešte pred odchodom komisie do Talianska.

Da der Kommission der Slow. Luftwaffe, die zwecks Uebernahme vo 17 Flugzeugen SM 84 Bis in Italien war, die von uns bestellten und schon zum Teil bezahlten Flugzeuge infolge militär-politischer Ereignisse von der Direktion der Firma Savoia Marchetti in Sesto Calendo nicht geliefert wurden und mit Hinsicht darauf, dass das gesamte Militär-Material auf dem Gebiete Italiens für den Gebrauch der Deutschen Wehrmacht beschlagnahmt wurde, bitte ich die DLM in freundliche Verhandlung mit den kompetenten Stellen im Reich in der Au(s) gelegenheit der Lieferung dieser Flugzeuge, als auch der betreffender Ersatzteile im Sinne unserer Bestellung Nr. 43.178 Dôv. tech.1943.

Die Abschrift der Bestellung lege ich für Ihre Information vor, und teile Ihnen mit, dass 3 von den 20 bestellten Flugzeugen in der Slowakei, noch vor dem Kommission nach Italien, übernommen wurden.

k predvedeniu na Slovensku. Toto lietadlo priletelo k nám dňa 14. júla 1943.

2./ V dňoch 14. až 16. júla 1943 bola na VVZ napísaná objednávka na 20 ks lietadiel SM 84 Bis s príslušným pomocným materiálom a náhradnými súčiastkami /VVZ čís. 43.178 Dôv. Tech. z 19. 7. 1943 /.

Dodávateľ pri týchto rokovaniach zastupoval pán Gr. Uff. Alessandro Rossini, Delegato del Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche per la S. A. Savoia Marchetti – Roma. Objednávka znela na celkovú čiastku 80,000.000.- Lir v ktorej bolo na zakúpenie lietadiel rátané čiastkou 60,000.000.- Lir a na zakúpenie pomocného materiálu a náhradných súčas-

tok čiastkou 20,000.000.- Lir. Táto objednávka bola dňa 19. 7. 1943 odovzdaná osobne pánu Gr. Uff. A. Rossinimu.

3./ Na základe tejto objednávky boli nám dodané 3 lietadlá, ktoré komisia VVZ na letišti Trenč. Biskupice dňa 25. 8. a 31. 8. 1943 prevzala do majetku slov. voj. správy. V dôsledku toho zostalo na prevzatie v Taliansku ešte 17 lietadiel.

4./ Komisia VVZ odišla do Talianska dňa 4. septembra 1943.

5./ Súčasne s odchodom komisie VVZ do Talianska boli s našej strany dané do behu všetky finančné záväzky, vyplývajúce z objednávky týchto lietadiel.

6./ Na Slovensku zostalo ešte lietadlo SM 84 Bis čís. 22.660, ktoré prelietla k nám dňa 14. júla 1943 talianska posádka. Toto lietadlo nie je nami prevzaté, je letu neschopné a je uskladnené v hangáre na letišti v Trenč. Biskupiciach.

I/1

Z rozkazu:
Náčelník štábu
veliteľstva vzdušných zbraní
pplk. gšt. ALOJZ BALLAY
(vlastnoručný podpis)

Nečitateľné
II. náč. štábu
(podpis)

D ô v e r n é
Ministerstvo národnej obrany Bratislava
Došlo dňa 24. IX. 1943
Čís. 271548,I/1 2 príl.

Videl 30. IX. 1943
pplk. Krnáč
Pridelené číslo VVZ 44.439 Dôv.tech.43-?

Trvale platné!

Založ. 1.10.43
Prednosta I/1 oddelenia
nečitateľný podpis

K čís. 44.395 Dôv.tech. 1943.

Società Italiana Aeroplani Idrovolanti "Savia Marchetti".

SAVOIA MARCHETTI
MILANO

P.T. Ministerstvo národnej obrany

Bratislava

č. 439 10. septembra 1943

Vec: SM 84 Bis

S veľkou ľútosťou Vám musím oznámiť, že v dôsledku terajších udalostí nie sme v stave odovzdať Vám objednané lietadlá SM 84 Bis z rozkazu nášho ministerstva letectva, taktiež Sdruženia výrobcov lietadiel. Tieto lietadlá mali sme k dispozícii dať slovenskej komisii, ktorá dnes ráno prišla do našej továrne cieľom ich prevzatia.

Veliteľstvo vzdušných zbraní

SOC. IT. AEROPL. IDROVOL "SAVOIA
MARCHETTI"

Trenčín, 22. septembra 1943.

IL CONSOGLIERE DELEGATO DIRETTORE
COMMERCIALE
/LUIGI C A P É /
nečitateľný podpis.

Za správnosť odpisu
prekladu:

Mjr. duch. Anton Lednický

- - -

Odpis

K čís. 44.395 Dôv. tech. 1943.

Z p r á v a

o činnosti komisie vzdušných zbraní v Taliansku, ktorej slozenie bolo nariadené VVZ čís. 20.589 Taj. vel. 1943.

Zaplatené lietadlá nemohli byť prevzaté pre tieto nastalé mimoriadne okolnosti:

1./ Komisia po obdržaní víz okamžite odcestovala dňa 4. 9. 1943 do prvého miesta určenia – Benátok – stanoveného jej talianskou kráľovskou vládou. V Benátkach komisia vyčkávala 3 dni, vzdor tomu, že predseda komisie nepretržite robil nátlak na zástupcu firmy Savoia Marchetti Dr. Ing. Tramonte-ho, aby bolo okamžite prikročené k prejímaniu lietadiel. Tento zdržovanie komisie vysvetľoval tým, že nemá talianskou kráľovskou vládou ešte pevne určené miesto, kde lietadlá majú byť prevzaté a okrem toho lietadlá ešte nemohli byť pre krátkosť času z rôznych letísk shromaždené na mieste prejímania.

2./ Predseda komisie po 2 dňovom čakaní v Benátkach nechcel v tejto situácii sotrvať, rozhodol sa preto so zástupcom firmy zaísť na riaditeľstvo firmy a po zistení miesta prejímania, dirigovať komisiu na toto miesto. Toto svoje rozhodnutie predseda komisie zmenil v dôsledku nastalej vojensko-politickej situácie dňa 8. 9. večer /kapitulácia Talianska/ v tom smysle, že dňa 9. 9. 43 odcestovala celá komisia do materskej továrne Savoia Marchetti / Sesto Calende 40 km SZ od Milána /.

3./ Po príchode komisie do materskej továrne dňa 10. 9. 43 ráno bolo predsedovi komisie generálnym riaditeľom tov. SM sdelené, že 6 lietadiel bolo práve shromaždených na letišti Vergeate, avšak ich vydanie bolo podmienené súhlasom talianskeho generála, veliteľa leteckej oblasti Milano. Generálny riaditeľ továrne SM uviedol, že odovzdanie lietadiel bolo kráľovským talianskym ministerstvom letectva povolené telegramom, datovaným v Ríme dňa 5. septembra 1943, ktorý však riaditeľstvo obdržalo až dňa 8. septembra. Súhlasný telegram obdržal aj veliteľ leteckej oblasti v Milane, ktorý však v dôsledku zmeny situácie nastalej v dobe medzi podaním a doručením telegramu, nariadil gen. riaditeľovi továrne SM, lietadlá predbežne nevydávať. Na toto sdelenie riaditeľovi továrne, rozhodol sa predseda komisie pplk. gšt. Ballay s tlmočníkom komisie mjr. Lednickým, so zástupcom fy SM Dr. Ing. Tramonte a zástupcom talianskeho kráľovského letectva npor. Anzánom, odísť autom osobne vymôcť vydanie lietadiel.

4./ Cestou do Milana boli horeuvedení zadržaní hliadkou nemeckou a za sprievodu dvoch puškami ozbrojených mužov predvedení na jedno novoetablované nemecké letecké veliteľstvo, kde predsedovi komisie tamojší letecký veliteľ v hodnosti pplk. sdělil, že sa podivuje nad tým, že predseda komisie chce ísť vyjednávať o uvoľnenie lietadiel s talianskym generálom v Milane, keďže všetok voj. materiál, nachádzajúci sa na území Talianska bol nemeckou brannou mocou zhabaný a prešiel do majetku nemeckej voj. správy. Na toto oznámenie predseda komisie sdělil uvedenému nemeckému podplukovníkovi, že lietadlá sú slovenskou voj. správou už zaplatené, na čo vyšeuvedený nemecký dôstojník sdělil, že v tejto obchodno-kúpnej veci ani on, ani iné vyššie nemecké voj. veliteľstvo na území Talianska nie je kompetentné v tejto veci rozhodnúť a doporučil predsedovi komisie, aby vydanie lietadiel bolo žiadané diplomatickou cestou RLM. V dôsledku toho, že predseda komisie nemal nijakej možnosti s územia Talianska predniesť toto rozhodnutie nemeckých veliteľstiev svojim nadriadením a nakoľko sa situácia medzi nemeckou a talianskou armádou priostrila a nakoľko aj riaditeľ firmy SM priloženým prehlásením adresovaným MNO-Bratislava potvrdil nemožnosť odovzdania lietadiel so strany továrne SM, rozhodol sa predseda komisie po porade s podpredsedom komisie a staršími členmi komisie (.) ako aj na radu nemeckého veliteľa, opustiť najkratšou cestou územie Talianska.

Brenner, dňa 13. septembra 1943

mjr. Lednický v.r.
mjr. T r n k a v.r.

stot. Rehuš v.r.
mjr. Dargov v.r.

pplk. Sojček v.r.
pplk. gšt. gšt. Ballay v. r.

Veliteľstvo vzdušných zbraní
Trenčín, 22. septembra 1943
Za správny odpis:

por. Láf Ján.
(vlastnoručný podpis)

Dokument 10

Veliteľstvo vzdušných zbraní.

Číslo: 45.564 Dôv. osob. 1943.

Vec: Matúš Alexander, stot. let.
odoslanie do Talianska -
nariadenie.

Trenčín, 16. novembra 1943

Dôverné !

Ministerstvo národnej obrany
I /1. oddelenie

B r a t i s l a v a

Odosielam stot. let. M a t ú š Alexandra s plk. let. W e h Ignácom, DLM, dňa 16. novembra 1943 cez Bratislavu a Viedeň do Talianska, cieľom vyjednávania ohľadne vydania lietadiel Savoia-Marchetti SM 84, zakúpených slovenskými vzdušnými zbraňami pred kapituláciou talianskeho kráľovstva.

Prosím o dodatočné schválenie, nakoľko cesta bola neodkladná.

Dostane: MNO-I/1 a MNO-HS v rôznom znení.

Z rozkazu:
Náčelník štábu
veliteľstva vzdušných zbraní
pplk. gšt. ALOJZ BALLAY
(vlastnoručný podpis)

D ô v e r n é	
Ministerstvo národnej obrany Bratislava	
Došlo dňa 17. XI. 1943	
Čís. 276233 I/3	0 príl.

Ostane v koncepte

17.11.43

Npor. Ant3nio Anzani, pr3sluřnik talianskeho letectva sa predstavuje pplk. let. Karolovi Sojkovi, veliteľovi leteck3ho pluku. Letisko Trenčianske Biskupice, 3. dekáda augusta 1943

Dvojica príslušníkov slovenského letectva pred talianskym bombardovacím lietadlom SM-84.

Členovia komisie na prevzatie talianskych bombardovacích lietadiel typu SM-84. Zľava: J. Trnka, K. Sojček, M. Lisický, A. Ballay, O. Ondrejovič, neznámy. Benátky, september 1943. (Fotografie zo zbierky: Ing. Viliam Klabník)